

بینا منتیت در رمان پیکر فرهاد

دکتر فریده داودی مقدم

استادیار دانشگاه شاهد

fdlavoudy@gmail.com

چکیده

امروزه خوانش متون متعدد و باز آفرینی آثار ادبی در پرتو نظریه های گوناگونی میسر است که نه تنها از ارزش آنها نمی کاهد، بلکه سبب آشکار شدن ظرفیت های بالقوه ی این متون در عرصه های مختلف پژوهش می شود. یکی از این نظریه ها، نظریه ی بینامتنیت است که تحت تأثیر آرای افرادی چون سوسور و باختین آغاز و توسط کسانی چون کریستوا، ژرار ژنت و ریفاتر قوام یافته است. بر این اساس، سرشت بینامتنی آثار ادبی همواره خوانندگان را به مناسبات متنی تازه ای رهنمون خواهد کرد.

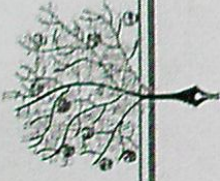
رمان پیکر فرهاد اثر عباس معروفی که برنده ی جایزه ی سال ۲۰۰۲ بنیاد ادبی آرنولد تسواینگ می باشد به دلیل بیان یک بیوستار تاریخی از روزگار ساسانیان تا به امروز در موضوع مد نظر خود، به متون متعددی در این ادوار، آشکارا و نهان اشاره می کند تا از این طریق ضمن طرح و نقد گفتمان های مسلط، خطوط اصلی اندیشه های اجتماعی در مقوله ی زن را در حاله ای از روایا و واقعیت ترسیم کند.

این پژوهش ضمن مروری کوتاه بر نظریه ی بینامتنیت می کوشد تا برخی از روابط بینامتنی رمان پیکر فرهاد را با متون کلاسیک و معاصر ادبی فارسی بیان کند، در عین حال که ناگزیر از طرح برخی مسائل چالش برانگیز در مقوله ی گفتمان قدرت در بحث جامعه شناسی نیز می باشد.

کلید واژه: بینامتنیت، پیکر فرهاد، عباس معروفی

مقدمه

پیکر فرهاد، اثری است ماندگار از عباس معروفی که برنده جایزه ی سال ۲۰۰۲ بنیاد ادبی آرنولد تسواینگ می باشد. این کتاب، در واقع تک گویی بلندی از زن روی قلمدان یا تابلوی نقاشی است که روایت های گوناگونی را در بطن خود

می پرورد و با سبوری در تاریخ ادبی ایران از عهد ساسانیان، مغول، صفویه تا روزگار معاصر به نقد گفتگمان های مسلط در این انحصار می پردازد و از این جهت، از دیدگاه بینامتنیت و پژوهش های گوناگونی چون بررسی های روان کارانه یا قوم شناسانه قابل نقد و تحلیل است.

هدف این پژوهش تحلیل رمان بر اساس نظریه ی بینامتنیت می باشد. اگر چه که متن ظرفیت تحلیل و بررسی از دیدگاههای روایت شناسی، جامعه شناسی و تحلیل انتقادی گفتگمان را نیز داراست.

مختصری درباره ی عباس معروفی

عباس معروفی در سال ۱۳۳۹ شمسی در تهران متولد شد و در رشته ی هنرهای دراماتیک در دانشکده ی هنر های زیبای دانشگاه تهران به تحصیل پرداخت و یازده سال معلم ادبیات در دبیرستان های تهران بود. نخستین مجموعه داستان او با نام «رویزیروی آفتاب»، در سال ۱۳۵۹ در تهران منتشر شد. قبل از آن نیز داستان هایش در برخی مطبوعات به چاپ می رسید. اما وی با انتشار رمان «سفوفنی مودگان»، در سال ۱۳۶۸ به شهرت دست یافت. وی اکنون مقیم کشور آلمان است و با تأسیس خانه ی هنر و ادبیات هدایت به برگزاری کلاس های داستان نویسی و دیگر فعالیت های ادبی خویش مشغول است و از این طریق روزگار می گذراند. برخی از دیگر آثار وی عبارتند از: «سال بلوا»، «فریبان سه پسر داشت»، «ذوب شده»، «تماماً مخصوص»، «آخرین نسل برتر»، «عطر یاس و دریا رونندگان جزایر آبی تر».

بینامتنیت

طریق این نظریه، آثار ادبی بر اساس نظام ها، رمزگان ها و سنت های هنری پیشین بنا می شوند. نظریه پردازان امروزی، متن ها، خواص ادبی و غیر ادبی را فاقد هرگونه معنای مستقل می دانند. متون در واقع متشکل از همان چیزی هستند که نظریه پردازان اکنون آن را امر بینامتنی می نامند. آنان ادعا دارند که کار خوانش ما را به شبکه ای از روابط متنی وارد می کند. تأویل کردن یک متن، کشف کردن معنا یا معنایی آن، در واقع ردیابی همین روابط است.

بینامتنیت ریشه در آرای نظریه پردازانی دارد که ظاهراً پیش از سوسور دغدغه ی موجودیت زبان در موقعیت های اجتماعی مشخص را داشته اند. از جمله آثار نظریه پرداز ادبی روس، میخائیل باختین در این میان اهمیتی اساسی دارد.